

Tradycja kulturowa jako czynnik kształtujący formę ubioru

Praca doktorska w dziedzinie sztuki,
w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki

Autor: mgr Sara Betkier

Promotor: prof. dr hab. Urszula Smaza-Gralak

Streszczenie

Rozprawa doktorska zatytułowana „*Tradycja kulturowa jako czynnik kształtujący formę ubioru*” ma formę eseju o charakterze empirycznym i artystyczno-badawczym i została poświęcona analizie związków pomiędzy dziedzictwem kulturowym a procesem kształtowania formy odzieży. Treść wypełniają opisy, rozważania i spostrzeżenia poruszające zagadnienia związane z modą i sposobem w jaki tradycja, rozumiana jako nośnik wartości symbolicznych i historycznych, może być twórczym impulsem w projektowaniu współczesnego ubioru, stanowiąc jednocześnie narzędzie zachowania i reinterpretacji kulturowego dziedzictwa.

Opracowanie pisemne składa się ze wstępu, dwóch części oraz podsumowania i zostało uzupełnione wykazem materiałów bibliograficznych. W części teoretycznej zostało zdefiniowane pojęcie tradycji kulturowej ze wskazaniem na jej złożony charakter i wielowymiarowość oraz definicja ubioru i mody. W treści podrozdziałów analizie poddano czynniki mające wpływ na formowanie się ubioru w różnych obszarach i społecznościach, poczynając od warunków geograficznych, poprzez rytuały, wierzenia i obrzędowość, aż po zasoby naturalne i wytwórstwo rzemieślnicze.

Szczególną uwagę poświęcono ubiorowi postrzeganemu w kategoriach medium informacyjnego oraz symbolu, traktowanego nie tylko jako przedmiot użytkowy o określonej estetyce, ale jako nośnik znaczeń, opowieści i tożsamości. W tym ujęciu każdy element stroju staje się zapisem historii danej grupy czy społeczności, a jednocześnie formą przekazu międzypokoleniowego, zachowującą ślady dawnych struktur kulturowych wyrażonych w nowoczesnych formach.

Zasadniczy wątek tematyczny dotyczy tradycyjnego ubioru plemienia Czarnych H'mongów zamieszkujących tereny północnego Wietnamu. Impulsem do sięgnięcia po inspirację w ten obszar geograficzny były moje fascynacje związane z poznawaniem kultur na innych kontynentach. Wyprawa studyjno-poznawcza do Azji, która została zrealizowana we wrześniu 2022 roku, umożliwiła mi autentyczne doświadczenie materialnej i niematerialnej kultury społeczności H'mong oraz zgłębienie tajemnicy lokalnych technik rzemieślniczych.

Bazując na azjatyckim kanonie wytwarzania odzieży i produktów tekstylnych podjęłam próbę zebrania i przybliżenia bogactwa symboli, raportów, wzorów i kolorystyki obecnych w tradycyjnych strojach H'mongów. Starłam się w ten sposób ukazać, jak poprzez tkaniny, hafty, barwy i faktury oraz kompozycje społeczność ta utrwała swoje wierzenia, historię i strukturę społeczną. Jednocześnie badania te stały się punktem wyjścia do przeprowadzenia eksperymentalnego procesu twórczego, w którym tradycyjne techniki zinterpretowane przy użyciu współczesnych technologii, takich jak: druk 3D, cięcie laserowe czy haft komputerowy zyskują nową jakość i wartość.

W jednym z rozdziałów krótko scharakteryzowałam twórczość kilku współczesnych kreatorów mody, tych, dla których tradycja kulturowa stanowi inspirację do poszukiwań ideowych i stylistyczno-estetycznych. Prezentując wybrane kolekcje dążyłam do przybliżenia różnorodnych strategii wplatania elementów tradycyjnych w nowoczesne wzornictwo chcąc tym samym unaocznić ponadczasowość i uniwersalność dziedzictwa kulturowego, niezmiennie obecnego w praktyce projektowej. Spostrzeżenia i analizy przemawiają za tezą mówiącą o tym, że współczesna moda coraz częściej staje się tygłem kulturowym, a tradycja - katalizatorem twórczej inwencji i innowacji.

Rozważania teoretyczne zebrane w autorską wypowiedź na temat mody w kontekście kultury i sztuki stanowią swoistą formę dialogu pomiędzy przeszłością a teraźniejszością. Składa się na to wiele czynników mających wpływ na kształtowanie form ubioru. Są to m.in.: historia, sztuka, religia, klimat. Można przyjąć, że: tradycyjny strój nie stanowi jedynie reliktu przeszłości, lecz pozostaje żywym nośnikiem tożsamości; każda kultura posiada własny cykl ewolucyjny w zakresie kształtowania ubioru; formy tradycyjne przenikają do współczesności przekształcane i adaptowane do nowych realiów estetycznych i technologicznych; ubiór staje się znaczącym ogniwem w przestrzeni wymiany kulturowej i sztuki projektowania.

Treść drugiej części rozprawy została wypełniona opisem przebiegu poszczególnych etapów procesu projektowego/artystycznego i materiałem ilustrującym materializowanie idei. Punktem wyjścia do stworzenia autorskiej kolekcji ubiorów damskich było wzornictwo obecne w tradycji ludów H'mong.

Uwzględniając przyjęte założenia projektowe pod kątem formy i funkcji, na kartach rozprawy została zamieszczona analiza rysunkowa odzieży plemiennej, symbole stosowane w wyrobach i tablice inspiracji. Na ich podstawie powstały mapy myśli, szkice koncepcyjne i projekty wstępne. W oparciu o wybrane propozycje zapisane jako wizualizacje finalne wykonane w programie graficznym, opracowane zostały elementy powtarzalne, ich wielkości i wariantowe układy kompozycyjne w wersjach monochromatycznych i barwnych. Dokumentacja została poszerzona o fotografie przedstawiające poszukiwania materiałowe i próby technologiczne oraz uzupełniona o elementy konstrukcji, wykroje a także wymiarowanie detali.

W ostatnim z rozdziałów została zaprezentowana autorska kolekcja ubiorów, która stanowi próbę połączenia tradycyjnego rzemiosła z nowoczesnym podejściem do projektowania mody. Powstałe realizacje łączą pierwiastek kulturowy z innowacyjnymi materiałami, tworząc nową jakość artystyczno-użytkową przy zachowaniu autentyczności przekazu. Plenerowa sesja fotograficzna z udziałem modelki Andżeliki Karabin odbyła się na plaży nadmorskiej w Unieściu k/Mielna w październiku 2024 roku. Autorką zdjęć była Izabela Bobrowicz.

W pracy doktorskiej zaprezentowane zostały także stylizacje oparte na wybranych elementach ubioru z ww. kolekcji, zestawione pod kątem zastosowań typu fast fashion ze wskazaniem na praktyczny potencjał proponowanych rozwiązań.

Taki zabieg estetyczno-formalny pomaga w sposób pogładowy zwizualizować tezę, mówiącą o tym, że tradycja zyskuje nowy wymiar będąc nie tylko źródłem inspiracji, lecz także narzędziem świadomego projektowania, wpisanego w słow design oraz globalny dyskurs o tożsamości kulturowej i etyce mody. Studyjna sesja fotograficzna z udziałem modelki Oliwii Gudyno odbyła się w Studio Fotograficznym Aneta Nowacka w Bydgoszczy w styczniu 2025 roku. Autorką zdjęć była Aneta Nowacka.

W podsumowaniu zostały zawarte wnioski wypływające z przeprowadzonego procesu badawczo-analitycznego i udokumentowane rezultaty działań artystycznych/projektowych. Sformułowane wnioski wskazują, że tradycja kulturowa jest jednym z kluczowych czynników kształtujących formę ubioru zarówno w przeszłości, jak i współcześnie. Jej wpływ przejawia się nie tylko w formie, funkcji, estetyce, ale również w strukturze znaczeń, sposobach komunikacji i tożsamości kulturowej zarówno twórców jak i użytkowników odzieży. Rozprawa może stanowić ważny głos w akademickiej dyskusji nad miejscem tradycji w globalnym świecie mody oraz rolą ubioru jako medium informacyjnego, kulturowego i artystycznego.